

A nyelvi egyenlőtlenség gazdasági vonatkozásai



Lukács Áron

Konzulens: Dr. Kovács Gergely

Modern Üzleti Tudományok Főiskolája – 2007 áprilisa

Tartalom

Összefoglaló	3
Bevezetés	4
I. A nyelvtanulás költségei	6
1. A nyelvtanulás közvetlen költségei.....	6
2. A nyelvtanulás alternatív (avagy használdozati) költségei.....	9
II. A nyelvi problémák miatti információvesztés költségei	11
III. A társadalmi és gazdasági élet szereplőinek egyéb többletráfordításai	12
IV. Az adott kommunikációra használt nyelvet nem anyanyelven beszélők hátrányai	14
V. Az Egyesült Királyság versenyelőnye az Európai Unióban	
a nyelvi egyenlőtlenségek következtében	15
1. A nyelvtanulás közvetlen költségei	18
2. A nyelvtanulás alternatív költségei	18
3. Az egyéb tényezőkből eredő költségek	18
4. Összegzés	19
VI. Javaslat a probléma enyhítésére	20
Felhasznált irodalom	21

Összefoglaló

Az Európai Unió tagállamainak tevékenysége olyan kell hogy legyen, „amelyet a szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság elvével összhangban valósítanak meg” (Szerződés az Európai Unióról, 4. cikkely). Ez a tanulmány azt vizsgálja, hogy az Európai Unió ezen alapelve hogyan valósul meg a gyakorlatban a nyelvhasználat terén.

A tanulmányomban arra a következtetésre jutottam, hogy a nyelvhasználat a jelenlegi helyzetben komolyan zavarja a piacot és nagymértékben akadályozza a szabad versenyt. Rövidtávon néhány ország lakosait és vállalatait előnyhöz juttatja és ezzel egy időben a többi EU-tagállam lakosait és vállalatait hátrányba szorítja. Hosszútávon az EU egészében rontja a gazdaság hatékonyságát.

A nyelvtanulás az EU-ban hozzávetőlegesen évi 60 milliárd EUR-ba kerül. Ez nem foglalja magába a nyelvtanulás céljából történő kiutazásokat és ott tartózkodást az adott országokba. Csak az Angliába utazó emberek részéről ez évi 13 milliárd EUR-t jelent. Azonban ha figyelembe vesszük, hogy mennyi idő esik ki a nyelvtanulás miatt és ez pénzben kifejezzük (az EU-s átlagkereset alapján), akkor évi 210 milliárdos EUR összeghez jutunk.

A fordítási költségek sokkal kisebb, de nem elhanyagolható összeget tesznek ki: évi 6 milliárd EUR-t. Azonban ennél sokkal fontosabb tényezők is vannak, amelyeket viszont nehéz számszerűsíteni. Ezek a tényezők a nyelvi különbségek okán elvesztett információk, a különböző gazdasági együttműködésekben a nem adott nyelvet beszélők hátrányai. Durva becslésem szerint ezeknek a tényezőknek a költsége legalább évi 70 milliárd EUR lehet.

Ebben az esetben egy évi 350 milliárd EUR-ós összeghez érkezünk (2005-ös adatok alapján), ami több mint az Európai Unió GDP-jének 3%-a.

Mindazonáltal a legnagyobb problémát nem az összeg nagyságában látom, hanem az eloszlásában. Ennek a helyzetnek főként Nagy-Britannia élvezi az előnyét, a többi ország jelentős része meg csak pénzt veszít. A becsléseimnek megfelelően az EU többi tagállamának a lakosai évi 900 EUR-t (azaz 220 000 forintot) fizetnek fejenként ezen a rejtett úton Nagy-Britanniának. Minthogy ez a gyakorlat már évek óta fennáll, így ez az összeg halmozódik. Egy 20 éves időtartamot és 10%-os kamatlábat feltételezve ez az összeg hozzávetőlegesen 55 000 EUR (azaz 13 700 000 forint) fejenként.

Bevezetés

Dolgozatomban azt vizsgálom, mennyire felel meg az Európai Unióban jelenleg kialakult nyelvi helyzet a piacgazdaság elveinek, a tisztességes piaci verseny követelményeinek.

Az Európai Közösségek Alapszerződése (a továbbiakban: az Alapszerződés) a következőket szögezi le (1):

„4. cikk

(1) A 2. cikkben meghatározott célok megvalósítása érdekében a tagállamok és a Közösség tevékenysége – az e szerződésben előírtak és az abban meghatározott ütemezés szerint – magában foglalja egy olyan gazdaságpolitika bevezetését, amely a tagállamok gazdaságpolitikájának szoros összehangolásán, a belső piacon és a közös célkitűzések meghatározásán alapul, és amelyet **a szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság elvével összhangban** valósítanak meg.” (A szerző kiemelése.)

Az Alapszerződés a későbbiekben részletesen is kifejti, hogy milyen kötelezettségek hárulnak a tagállamokra annak érdekében, hogy megvalósuljon „a szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság elve”. Ezeknek az előírásoknak a lényege az, hogy az államok nem hozhatnak olyan intézkedéseket, amelyek torzítják a piaci versenyt, illetve egyes tagállamok gazdasági ágazatainak, vállalatainak, illetve a tagállam egészének tisztességtelen versenyelőnyt biztosítanak.

Ezzel kapcsolatban érdemes rövid kitekintést adnom arra, hogy mit jelent a versenyképesség egyes országok vonatkozásában. Bár egyes szerzők szerint a versenyképességet nem lehet országok szintjén meghatározni, hanem csak az egyes vállalatok, vagy vállalatcsoportok szintjén, ezzel – mint többen mások – én sem értek egyet. Úgy vélem, hogy azoknak van igaza, akik szerint az egyes országoknak is van versenyképessége. Így például az OECD ezt a következőképpen határozza meg: „*Annak a foka, hogy egy ország mennyire tud szabad és tisztességes piaci feltételek mellett olyan termékeket és szolgáltatásokat előállítani, amelyek kiállják a nemzetközi piacok próbáját, miközben ezzel egyidejűleg hosszú távon fenntartja és növeli a saját lakosságának a reáljövedelmét.*” (2)

Egy másik nagytekintélyű nemzetközi intézmény, a svájci székhelyű Világgazdasági Fórum pedig rendszeresen közzé teszi az egyes országok versenyképességét bemutató adatokat (3).

Dolgozatom szempontjából fontos tényező az is, hogy az Európai Közösségek Alapszerződése kiemelt célnak tekinti a gazdasági fejlettségbeli különbségek csökkentését a tagországok, illetve térségek között:

„158. cikk

Átfogó harmonikus fejlődésének előmozdítása érdekében a Közösség úgy alakítja és folytatja tevékenységét, hogy az a gazdasági és társadalmi kohézió erősítését eredményezze. A Közösség különösen a különböző régiók fejlettségi szintje közötti egyenlőtlenségek és a legkedvezőtlenebb helyzetű régiók vagy szigetek – a vidéki térségeket is beleértve – lemaradásának csökkentésére törekszik.”

A fentiek alátámasztják annak a szükségességét, hogy megvizsgáljuk: vajon a nyelvi problémák milyen mértékben befolyásolják az Európai Unió egyes tagországainak a versenyképességét, mennyire torzítják a piacot, javítják egyes országok gazdasági helyzetét, illetve rontják másokét. Amennyiben a nyelvi probléma által okozott torzulások nem jelentősek, akkor versenyképességi szempontból nem kell különösebb figyelmet fordítani a helyzet megváltoztatására. (Ettől függetlenül a kulturális és egyéb szempontok miatt esetleg lehet szükség változtatásra, de ez nem témája a jelen dolgozatnak.) Ha azonban a nyelvi problémák jelentősen torzítják a versenyt, akkor – az Alapszerződés előírásai értelmében – haladéktalan intézkedésekre van szükség.



I. A nyelvtanulás költségei

Az idegennyelv-tanulásnak számos költsége van, mely két nagy csoportra osztható:

1. A nyelvtanulás közvetlen költségei
2. A nyelvtanulás alternatív (avagy használdozati) költségei

1. A nyelvtanulás közvetlen költségei

Ebben a fejezetben azt vizsgálom, hogy mekkora összeget fordít évente az állam és az egyén az idegen nyelvek tanulására Magyarországon, valamint az Európai Unióban.

Különböző tanulmányok alapján ismert, hogy egy átlagos képességű embernek 2000 órára van szüksége az első idegen nyelv elsajátítására úgy, hogy az adott nyelv egy komolyabb társalgásban vagy akár szakmai tekintetben is viszonylag jól alkalmazható legyen. Azonban ez közel sem azonos az anyanyelvi szinttel, melynek következtében egy ilyen tudás kevésbé versenyképes. Ezt a későbbiekben az „Adott kommunikációra használt nyelvet nem anyanyelven beszélők hátrányai” című részben fejtem ki bővebben.

A fent említett idő pontosan egy munkaévnek felel meg. A második nyelv elsajátításához átlagosan 20%-kal kevesebb idő, azaz 1600 óra szükséges.

A nyelvtanulás egyéni közvetlen költségei (könyvek, füzetek) állami finanszírozás esetén is léteznek, de az egyéb kiadásokhoz képest viszonylag alacsonyak az egyén számára.

Egy tanulmány szerint Svájcban hozzávetőlegesen a teljes oktatási költség 10%-át teszi ki az idegen nyelv oktatása. A tanulmány megállapítja, hogy ettől az aránytól nem térnek el lényegesen más országokban sem, és a különböző iskolatípusok különböző nyelvvoktatási szokásait átlagolva is hasonló számot kapunk (5–15% között mozognak a kiadások) (4).

A KSH adatai szerint (5) az oktatás állami költségvetési kiadásai 2005-ben összesen 1170 milliárd forintot tettek ki. A KSH adataiból azt is megtudhatjuk, hogy mennyit költ el a saját jövedelméből átlagosan egy fő a magyar háztartásokban oktatási célra (6). Ez 2005-ben évi 5418 Ft-ot tett ki. Ezt az adózott jövedelmükből tették. Tehát az ezzel kapcsolatos személyi jövedelemadót, társadalombiztosítási járulékot is figyelembe kell venni. Ezek az adók, járulékok átlagosan a nettó bérrel nagyjából azonos összeget tesznek ki. Mivel oktatásra főleg aktív korúak költenek (nyugdíjasok viszonylag keveset), ezért – egyéb tényezőket is számításba véve, durva becsléssel – az 5418 Ft-ot meg kell szorozni legalább 1,7-del. Így egy főre átlagosan 9210 Ft oktatási jellegű magánkiadás jutott 2005-ben. 10 millió lakossal

számolva megállapíthatjuk, hogy a lakosság közvetlenül mintegy 100 milliárd forintot költött oktatásra. Tehát az összes oktatásra fordított összeg 2005-ben mintegy 1300 milliárd forintot tett ki. Ennek a 10 százaléka 130 milliárd forint. (Megjegyzem, hogy az oktatásra fordított magánkiadásokban nyilvánvalóan a nyelvtanulás részesedése jóval magasabb, mint a közkiadásokban, de a magánkiadások viszonylag kis arányát figyelembe véve az egyszerűség kedvéért itt is 10%-kal történt a számítás.)

2005-ben a GDP 22000 milliárd forintot tett ki. A 130 milliárd forint ennek 0,6%-a!

A következő oldalon lévő 1. táblázatban az Európai Unióban található nyelvoktatási költségek arányára és összegére térek ki. A Közösség országaira vonatkozóan a következő adatok állnak rendelkezésre a 2003-ban oktatásra költött összegekről (az utolsó oszlop saját számítás) (7).

1. táblázat: Az oktatásra fordított közkiadások és a nyelvoktatás kiadásai

	Az oktatásra fordított közkiadások (milliárd euró vásárlóerő-paritáson)	Az oktatásra fordított közkiadások (a GDP %-ában)	Az oktatásra fordított magánkiadások (a GDP %-ában)	A nyelvoktatás kiadásai (milliárd euró vásárlóerő-paritáson)
EU-25	515,6	4,9	0,6	57,873
EU-15	470,5	4,9	0,6	52,811
Euro térség	364,1	4,8	0,6	40,961
Belgium	16,1	5,8	0,4	1,721
Csehország	6,8	4,3	0,4	0,743
Dánia	11,7	6,7	0,3	1,222
Németország	91,5	4,4	0,9	11,022
Észtország	0,8	5,3	:	0,080
Görögország	8,2	3,9	0,2	0,862
Spanyolország	38,2	4,2	0,5	4,275
Franciaország	88,5	5,7	0,6	9,782
Írország	5,1	4,1	0,3	0,547
Olaszország	64,1	4,5	0,4	6,980
Ciprus	0,9	6,5	1,4	0,109
Lettország	1,1	4,9	0,8	0,128
Litvánia	1,8	4,8	0,5	0,199
Luxemburg	0,9	4,0	:	0,090
Magyarország	7,8	5,5	0,6	0,865
Málta	0,3	4,4	1,4	0,040
Hollandia	22,3	4,5	0,5	2,478
Ausztria	11,7	5,2	0,3	1,238
Lengyelország	21,9	5,6	0,7	2,464
Portugália	9,3	5,5	0,1	0,947
Szlovénia	2,0	5,4	0,9	0,233
Szlovákia	2,6	4,3	0,5	0,290
Finnország	8,2	6,0	0,1	0,834
Svédország	16,8	6,6	0,2	1,731
Egyesült Királyság	77,8	5,1	1,0	9,305

Forrás: Supplement to the 2002 GFS Yearbook

Az Európai Unió (EU25) bruttó hazai terméke 2005-ben 10 817 milliárd euró volt (8), így ez alapján összesen 60 milliárd eurót költöttek nyelvtanulásra a tagországok a Közösségen belül ebben az évben.

Ez azonban még messze nem a legnagyobb költség! Az alternatív költségek ennél jóval nagyobbak. Azonban mielőtt ezekre rátérnék, az alábbiakban megemlítem a közvetlen költségek még néhány elemét.

A fenti adatok egyrészt nem tartalmazzák azokat a költségeket, amelyek azzal járnak, ha valaki az adott nyelvterületre utazik az idegen nyelvet tanulni (útiköltség, szállásköltség stb.). Az Egyesült Királyság adatai szerint az angol nyelvtanulással kapcsolatosan a következő dolgokat állapíthatjuk meg:

- Az angol nyelvre vonatkozó kiadott könyvek száma évente 800 millió.
- Közel 700 ezer ember megy Angliába minden évben, hogy ott nyelvet tanuljon.
- Ezek az emberek 2005-ben hozzávetőlegesen 2,6 milliárd eurót költöttek el Angliában közvetlenül. Phillipson (9) szerint azonban 2003-ban az angol nyelvtanulásnak 13 milliárd euró bevételt köszönhetett az Egyesült Királyság. Ez 2004-ben Grin szerint (10) 15 milliárd eurónak felel meg, kamatostul 17,4-nek. A fenti két szám között először nagy eltérés mutatkozik, mégis lehetséges, hiszen itt is érvényesülhet az a multiplikatív hatás, ami pl. az infrastrukturális beruházásoknál is megfigyelhető.

A fenti számításokat összegezve a nyelvtanulás összes közvetlen költsége az Európai Unióban durva becslés szerint meghaladja az évi 70 milliárd eurót.

Most azonban térjünk át a nyelvtanulás alternatív költségeire, figyelemmel kísérve azok arányát a fentiekhez képest.

2. A nyelvtanulás alternatív (avagy használdozati) költségei

A nyelvtanulás alternatív költségei azokat a tevékenységeket vagy elérhető eredményeket foglalják magukba, amelyek ezen „feláldozott” időtartam alatt mehetnének végbe, vagy érhetnének el.

Az egy éves munkaidőt figyelembe véve elmondhatjuk, hogy az idegen nyelvet tanulók egy évvel később állnak munkába, ami nemcsak nekik jelent bevételkiesést ezen időtartam alatt, hanem a nemzetgazdaság és ezen belül az egyes vállalatok teljesítményét is csökkenti, továbbá az államnak egy éves adóbevétel-kiesést jelent. Tehát a társadalomnak további egy évig kell „eltartania” egy-egy nemzedéket. (Természetesen a nyelvtudásnak bevételi oldalon is vannak előnyei, de ezek nem relevánsak a dolgozatomban vizsgált téma szempontjából.)

Átlagos nettó bérrel számolva (a KSH adatai szerint 2005-ben ez 104 ezer Ft volt), a kiesés éves szinten $12 \times 104\,000$, azaz 1 248 000 forint veszteséget jelent egy keresőnek. Erre még rátevéődik a bérekre jutó adók és járulékok kiesése is, ami az államháztartás veszteségében jelentkezik. Ez egy főre számítva nagyjából ugyanakkor összeget jelent, mint a nettó bér. Szintén a KSH adatai szerint 2005-ben a foglalkoztatottak száma 4,2 millió fő volt. Tehát a teljes bértömeg adókkal és járulékokkal együtt (nemzetgazdasági szinten) évi $1\,248\,000 \times 4\,200\,000$ Ft, azaz 5 242 milliárd Ft. Átlagosan 40 éves munkaviszonyt feltételezve, a veszteség ennek 1/40-ed része, azaz 131 milliárd Ft (mert minden évre 1/40 rész jut egyenlően elosztva és most egy évre történik a költségek kiszámítása). Ez szintén a GDP 0,6%-ának felel meg.

Az Eurostat adatai szerint az EU25-ben a munkaerő átlagos költsége óránként 21,2 euró volt 2005-ben. A foglalkoztatottak aránya pedig 63,8%-ot tett ki (a 15 és 64 év közötti lakosságra vetítve, ami az EU25 teljes, 459,5 milliós lakosságának 67,2 százaléka, vagyis 308,8 millió fő). Ez azt jelenti, hogy a foglalkoztatottak összlétszáma 198 millió volt. Ezt megszorozva a fentebb kimutatott munkaerőköltséggel, és egy évre 2000 munkaórát számolva, $21,2 \times 2000 \times 198\,000\,000$, vagyis 8395 milliárd eurót tesz ki. Ezt elosztva 40-nel, 210 milliárd eurót kapunk, vagyis a nyelvtanulás miatt ekkora összeget tesz ki az éves veszteség. Ez háromszor akkora, mint a nyelvtanulásra fordított közvetlen költségek!

Itt ki kell emelnem, hogy mindez csupán egyetlen idegen nyelv megtanulására vonatkozik. Több idegen nyelv esetén a kiadások természetesen sokkal nagyobbak. Másrészt az is felvethető, hogy nem minden ember tanul idegen nyelvet, tehát a költségek az általam jelzettnél kisebbek. Úgy vélem azonban, hogy a mai világban elengedhetetlen az idegen nyelvek tanulása, és erre előbb vagy utóbb mindenki rá fog kényszerülni.

Itt már arra is rá kell mutatnom, hogy ezek a problémák (csakúgy, mint a költségek) elsősorban az angol nyelvet nem anyanyelvként beszélőket érintik. Az angol anyanyelvűek e téren komoly előnnyel rendelkeznek, amiről később még részletesebben szólok.

II. A nyelvi problémák miatti információveszteség költségei

Az egyik jelentős probléma az információveszteség, amely különböző formákban jelentkezik. Ez elsősorban a nem angol nyelven kommunikálókat érinti hátrányosan.

A tolmácsolás az egyik olyan jelentős tényező, amelynek során az információ egy jelenős része általában elvész. Ez igaz még az olyan helyekre is, ahol egyébként tapasztalt, jól képzett szinkrontolmácsokat alkalmaznak, így például az Európai Unió brüsszeli intézményeire. Példaként említeném az Európai Tanács üléseit, amelyek a tagországok kormányfőinek illetve minisztereinek konzultációs és döntéshozó fórumai, és ahol minden ország képviselője az anyanyelvén szólal fel. Sok esetben még a szakértői munkacsoportok ülésein is a saját nyelvükön szólalnak meg a résztvevők. Az angol anyanyelvűek itt óriási előnyben vannak két okból:

Egyrészt mivel angolul gyakorlatilag minden résztvevő tud, tolmácsolás nélkül is megértik az Egyesült Királyság képviselőit, míg a többi felszólalót általában csak tolmácsoláson keresztül. Ennek következtében a britek rendkívüli előnyt élveznek a vitákban és könnyebben keresztül tudják vinni az akaratukat, hiszen a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy a többi felszólaló mondanivalóját gyakran nem értik meg. Sok esetben előfordul, hogy a szakértők rohangálnak a nem angol anyanyelvű többi szakértőhöz, hogy megtudják, valójában mit is akart mondani a felszólaló (például az adott ország minisztere).

További gondot jelent, hogy az EU intézményeinél a nyelvek nagy száma miatt lehetetlen megoldani, hogy minden nyelvről minden nyelvre közvetlenül tolmácsoljanak. Ez a 25 nyelv esetében ugyanis 25×24 , azaz 600 különféle tolmácsolást igényelne, mert az Unió intézményeiben az a szabály, hogy mindenki kizárólag a saját anyanyelvére tolmácsolhat. Azonban ennyi tolmácsot lehetetlen foglalkoztatni, és ilyen mennyiségű tolmácsolásra még találni is nagyon nehéz megfelelő szakembereket, hiszen ebben az esetben a Tanács minden ülésére (vagyis a kormányfők, pénzügyminiszterek, közlekedési miniszterek, stb. ülésére) külön kellene biztosítani például olyan tolmácsokat, akik litvánról, lettről, észtről, portugálról és a többi uniós nyelvről magyarra anyanyelvi szinten tudnak szinkrontolmácsolni.

Ennek a hatalmas problémának az elkerülésére a feladatot úgy próbálják megoldani, hogy egy közvetítő nyelvre – szinte mindig az angolra – tolmácsolják le az elhangzott beszédet, és utána erről a közvetítő nyelvről tolmácsolják a többi nyelvre. A kétszeres tolmácsolás pedig többszörös információvesztéshez vezet. (Számos gyakorlati tapasztalat bizonyítja, hogy a

Karinthy Frigyes Műfordítás című humoros írásában leírtakhoz hasonló esetek naponta előfordulnak a tolmácsolás során.)

Az Európai Unió intézményeinek gyakorlatában az is komoly költséget jelent az ezen intézményekhez forduló egyéneknek, cégeknek és egyéb intézményeknek, ha nem angolul (esetleg franciául írnak). Elvben az uniós intézményekhez minden tagország hivatalos nyelvén lehet írni. A gyakorlatban viszont, ha nem angolul vagy esetleg franciául ír valaki, akkor hiába kapja meg a levelét a téma ügyintézője, nem tudja elolvasni. Mivel egy ilyen levél hivatalos lefordítása hosszadalmas, ezért általában az ügyintéző először megkeresi az adott nyelven tudó kollégát, hogy mondja el nagy vonalakban, körülbelül miről is van szó a beadványban. Egyrészt ez mindenkit hátráltat a munkájában – ami miatt többek között egyáltalán nem fogadják örömmel az ilyen leveleket –, másrészt az ilyen „gyorsfordítások” esetében szintén komoly információveszteség következik be. További hátrány, hogy a beadvány küldője sokkal később kap választ, mintha a levelét angolul írta volna meg.

Az információveszteség azonban nem csak ezen a területen jelentkezik. A vállalatok, kutatóintézetek, egyének közötti kommunikációt, információáramlást is nagymértékben gátolja a különböző nyelvek használata. Ez a legkülönbözőbb formákban nyilvánul meg: például nem sikerül időben eljuttatniuk a megfelelő információt a külföldi partnerhez, a tárgyalásokon hátrányba kerülnek a tárgyalási nyelvet nem anyanyelvi szinten beszélők, a javarészt angolul megtalálható nemzetközi és iparági szabványokat nehezebben értelmezik... Mindez nemzetgazdasági szinten tetemes összeget tesz ki.

III. A társadalmi és gazdasági élet szereplőinek egyéb többszörfordításai

A legtöbb országban a különböző intézmények, vállalkozások jelentős összegeket fordítanak arra, hogy idegen nyelven (főleg angolul) is tudjanak kommunikálni. Kiadványaikat, ismertetőiket lefordítják idegen nyelvre, jelentős költséggel kinyomtatják azokat. Honlapjukon idegen nyelven is adnak tájékoztatást (esetenként csak a legfontosabb információkat, azonban számos esetben gyakorlatilag megduplázzák a honlapjukat). Sok pénzbe kerül nekik az is, hogy idegen nyelven is tárgyalóképes embereket szerezzenek meg maguknak és meg is tartásuk őket.

A tolmácsolásra és fordításra szánt összeg körülbelül 5 milliárd euróra tehető az EU-15-ben (11).

A bővülést követően a népesség 19,3%-kal növekedett, de az új tagországok nemzeti jövedelme körülbelül 50%-a a régi tagországokénak, ami alapján a piac 10%-os növekedésével számolhatunk. Így 2004-ben az EU25-ben 5,5 milliárd eurót tett ki a fordításra és tolmácsolásra fordított összeg nagysága (12).

Egyenlő megoszlás esetén a nyelvi közvetítés költségeiből mindenki a lakosság arányában részesülne az Európai Unióban. Az 1. ábrán azt mutatom be, hogy az Egyesült Királyság és a többi tagországok között milyen ez az arány. A 2. ábrán azonban látható, hogy a nyelvi közvetítés vonatkozásában ez az arány korántsem ilyen, hiszen az Európai Bizottság szerint ebben az angol nyelv 50%-os részt tesz ki!



1. ábra



2. ábra

Tehát a népesség megoszlása alapján az angolra, illetve angolról való közvetítés 13%-ot kellene hogy kitegyen az összes közvetítési költségből, ami 0,72 milliárd eurót jelentene. Azonban ez a költség jelenleg 2,76 milliárd euró, ami csaknem négyszeres összeget jelent az előzőhöz képest! Tehát a tagországok hozzávetőlegesen 2 milliárd euró többletköltséget fizetnek az angol nyelven való közvetítés érdekében.

A nyelvi egyeduralom további előnyökhöz is juttatja az adott nyelven beszélőket. Az uralkodó nyelvet beszélők előnyben vannak bizonyos szolgáltatások értékesítésénél is (így például az adott nyelv oktatása, fordítás, tolmácsolás, ilyen nyelvű szövegek lektorálása, kiadása, oktatási anyag biztosítása, szállítása külföldre). Ha megnézzük az Egyesült Királyságbeli kommunikációs anyagokat vagy honlapokat, jóformán alig találunk idegen nyelvűt, míg más országokban szinte minden fontosabb cégnek és intézménynek a honlapján van angol nyelvű változat.

IV. Az adott kommunikációra használt nyelvet nem anyanyelven beszélők hátrányai

Az adott nyelvet nem anyanyelvi szinten beszélők hátránya igen sokrétű és multiplikatív hatásánál fogva nehezen becsülhető. Még ha valaki szakmailag jobban felkészült is, az anyanyelvi társalgási szint hiánya komoly lemaradáshoz vezethet.

Erre egy köztársasági ösztöndíjas,^{*} külföldön fél évet eltöltött – részben felsőoktatási tanulmányokat folytató, részben szakmai gyakorlatot végző –, jelesre diplomázott közgazdász története szolgál tanulságul, amit így mondott el nekem:

„Megbeszélés, vita, egyeztetés: mi itt Magyarországon, ha angol anyanyelvűvel dolgozunk, akkor mi alkalmazkodunk hozzá. Nálunk például az egyik munkatárs egyedül angolos, nem tud magyarul, és emiatt mindenki angolul beszél. Bármiről beszélünk, azt angolul tesszük. Legyen szó akármilyen érvelésről, ő sokkal jobban ki tudja fejteni, meg tudja támogatni, mint mi a tanult nyelven. Ha magyarul érvelnénk, sok esetben más eredmény születne!”

Elmondása szerint további indokolatlan kiváltságok is szoktak születni csak azért, mert az illető angol anyanyelvű:

„Vannak nálunk angol hanganyaggal megspékelt prezentációk, amiből elsajátíthatjuk az iparágat, a termékeket stb. Ezekből mindenkinek vizsgáznia kellett, nincs kivétel! Csak neki nem, mert Ő anyanyelvű. Sokszor nem is tudja a dolgokat, és minket kérdeget. Neki miért nem kell vizsgáznia? Pedig a prezentációk angol nyelvűek...”

Ez nyilvánvalóan nem egyedi eset a cégek esetében.

A történet egy másik részlete, amely a kevésbé jól beszélő munkavállalók hátrányát jellemzi:

„Például egy megbeszélésen, aki nem beszél olyan jól, az kevésbé mer felszólalni, ha viszont magyarul menne a társalgás, biztosan felszólalna. Persze azt nem lehet, hogy csak ő beszéljen magyarul...”

A fentiekhez még az is hozzátartozik, hogy az angol anyanyelvű munkavállaló bérezése magasabb, hogy „megérje” neki ott dolgozni, viszont történetesen még kevesebbet és rosszabb morállal is dolgozik, mint a magyar munkavállalók...

^{*} Köztársasági ösztöndíjas lehet az a kiemelkedő tanulmányi eredményű, illetőleg szakmai területen kimagasló munkát végző hallgató, akit a felsőoktatási intézménye erre felterjeszt. A felterjesztett hallgatók a teljes hallgatói létszám legfeljebb 0, 8%-át tehetik ki.

Meg kell még említeni azt az egy kieső munkaévet is, amely nyelvtanulással telik el, mert amíg az adott kommunikációra használt nyelvet megtanulja az egyén, addig egy anyanyelvű – Európa esetében angol vagy ír – ezt az időt arra fordíthatja, hogy szakmájában vagy egyéb területen fejlessze magát, miáltal a többiek számára igazságtalan versenyelőnyre tesz szert.

V. Az Egyesült Királyság versenyelőnye az Európai Unióban a nyelvi egyenlőtlenségek következtében

Közismert, hogy az Európai Unión belül a nemzetközi kapcsolatokban óriási az angol nyelv fölénye. A többi tagországban egyre inkább az angol nyelvet tanítják idegen nyelvként, amit jól mutat a 2. táblázat, hiszen a fiatalabb korosztályok felé egyre inkább növekszik az angolul tudók száma (az adatok százalékban értendők).

2. táblázat: Az angol nyelv ismerete korcsoportonként az EU tagországaiban 2000-ben

Ország	Korosztály						
	15-25	26-44	45-64	65+	A vizsgált korosztályok közötti legnagyobb eltérés	A 15-25 és 26-44 éves korosztály közötti különbség	Az ország egésze
Németország (nyugati)	54,8	40,4	32,3	13,8	41,0	14,4	34,6
Németország (keleti)	47,7	22,5	10,9	4,0	43,7	25,2	18,6
Ausztria	50,9	33,6	18,6	10,2	40,7	17,3	29,4
Belgium	49,5	33,8	24,7	8,7	40,8	15,7	29,5
Dánia	74,4	66,2	50,2	31,3	43,1	8,2	56,1
Spanyolország	29,8	18,7	6,0	1,3	28,5	11,1	15,3
Finnország	59,6	47,4	21,3	6,2	53,4	12,2	36,9
Franciaország	42,0	28,7	15,2	5,4	36,6	13,3	24,4
Görögország	67,3	36,9	12,0	4,9	62,4	30,4	29,4
Olaszország	45,3	26,9	7,8	2,3	43,0	18,4	21,5
Luxemburg	46,2	43,5	36,0	32,5	13,7	2,7	40,3
Hollandia	76,0	73,2	53,0	38,1	37,9	2,8	63,7
Portugália	42,6	24,9	9,7	2,3	40,3	17,7	21,3
Svédország	93,1	86,9	72,5	55,1	38,0	6,2	78,3
Terjedelem	63,3	68,2	66,5	53,8			63,0
EU-15 *	40,2	30,3	18,5	8,5	31,7	9,9	24,6

* az Egyesült Királyságot és Írországot is beleszámítva

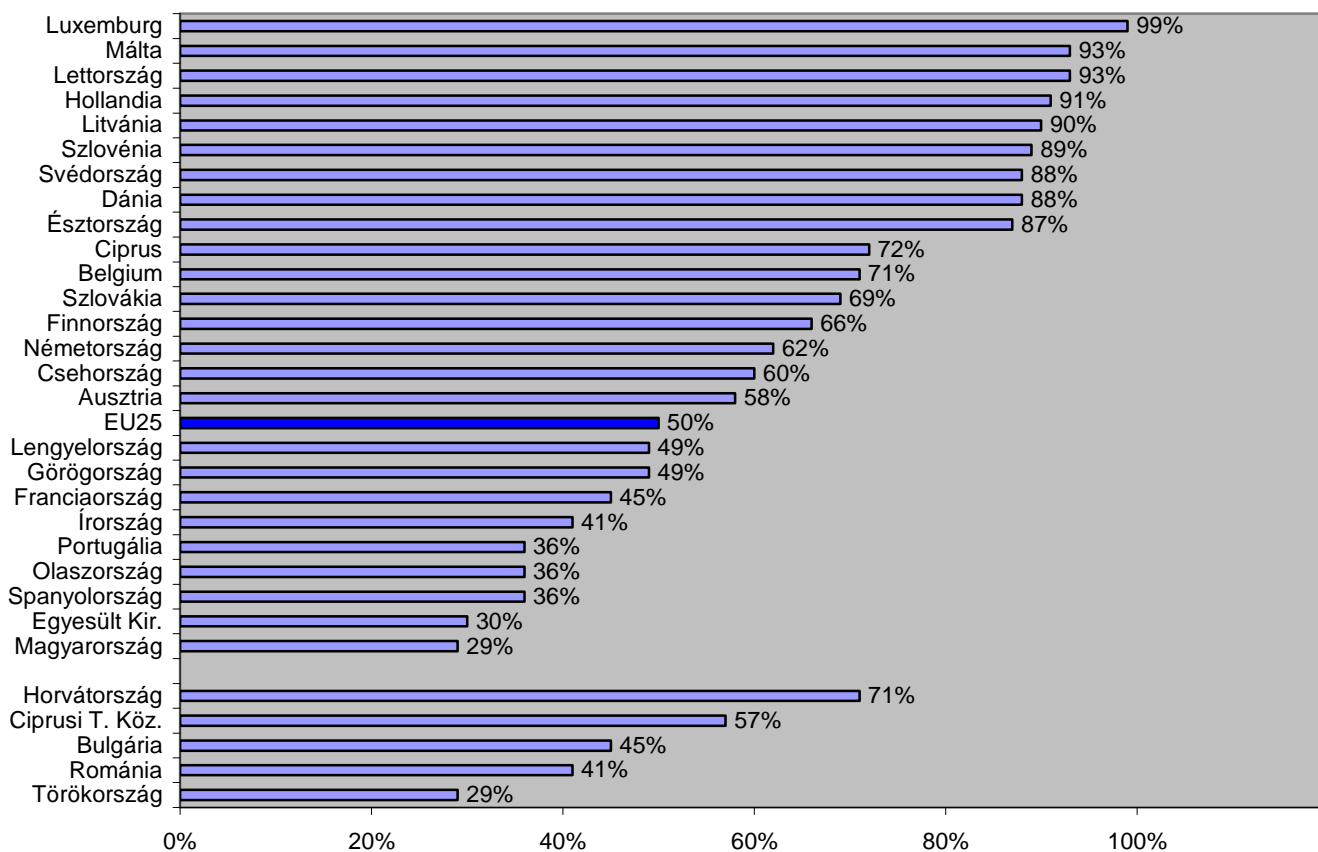
Forrás: Eurobarometer

3. táblázat: A három leggyakrabban beszélt idegen nyelv az EU tagországaiban és tagjelölt országokban 2005-ben (forrás: Eurobarometer)

Belgium		Csehország		Dánia	
Angol	52%	Német	31%	Angol	83%
Francia	44%	Angol	24%	Német	54%
Német	25%	Orosz	19%	Svéd	19%
Németország		Észtország		Görögország	
Angol	51%	Orosz	62%	Angol	44%
Francia	12%	Angol	41%	Francia/Német	8%
Német	7%	Finn/Német	18%	Olasz	3%
Spanyolország		Franciaország		Írország	
Angol	20%	Angol	34%	Ír/Kelta	21%
Spanyol	9%	Spanyol	10%	Francia	19%
Francia	8%	Német	7%	Angol	6%
Olaszország		Ciprus		Lettország	
Angol	29%	Angol	71%	Orosz	67%
Francia	11%	Francia	11%	Angol	34%
Német/Spanyol	4%	Német/Olasz	3%	Lett	24%
Litvánia		Luxemburg		Magyarország	
Orosz	79%	Francia	90%	Német/Angol	16%
Angol	26%	Német	84%	Orosz/Egyéb	2%
Lengyel	17%	Angol	66%	Több nyelv	1%
Málta		Hollandia		Ausztria	
Angol	89%	Angol	87%	Angol	53%
Olasz	60%	Német	66%	Francia	11%
Francia	17%	Francia	24%	Olasz/Egyéb	8%
Lengyelország		Portugália		Szlovénia	
Angol	25%	Angol	26%	Horvát	61%
Orosz	24%	Francia	20%	Angol	56%
Német	19%	Spanyol	10%	Német	45%
Szlovákia		Finnország		Svédország	
Cseh	31%	Angol	60%	Angol	85%
Német	28%	Svéd	38%	Német	28%
Orosz	25%	Német	17%	Francia/Norvég	10%
Egyesült Királyság					
Francia	14%				
Angol	7%				
Német	6%				
Bulgária		Horvátország		Románia	
Orosz	21%	Angol	43%	Angol	26%
Angol	15%	Német	33%	Francia	17%
Bolgár	11%	Olasz	12%	Egyéb	5%
Törökország		Török Ciprusi Közösség			
Angol	18%	Angol	43%		
Török	6%	Görög	19%		
Német	4%	Német	5%		

A 3. táblázat szerint az angol a leginkább ismert idegen nyelv az EU országaiban: 34%-os arányával messze megelőzi a németet (12%) és a franciát (11%). Ráadásul az angolnak ez a fölénye évről évre növekszik (13).

A 3. ábra azt mutatja, hogy az EU jelenlegi és várható tagországai közül az Egyesült Királyságban, Magyarországon és Törökországban beszélnek a legkevesebben idegen nyelvet. Ez is azt bizonyítja, hogy az Egyesült Királyságban egyrészt keveset fordítanak nyelvoktatásra, másrészt, hogy alig van szükségük idegen nyelv tanulására. Jól látszik, hogy a jelen helyzetben elvárják, hogy minden tagországban a saját nyelvükön, azaz angolul megértethessék magukat.



3. ábra: Az idegen nyelvet beszélők aránya az EU tagországaiban és tagjelölt országaiban 2005-ben
(forrás: Eurobarometer)

A fenti okok miatt az alábbiakban azt vizsgálom meg és összegzem, hogy milyen versenyelőnnyel jár az Egyesült Királyság számára, és milyen versenyhátrányokkal a többi tagország részére az angol nyelv túlsúlya az Európai Unióban.

1. A nyelvtanulás közvetlen költségei

A nyelvtanulás közvetlen költségei az Európai Unióban elérik az évi 70 milliárd eurót. Ebbe beleértendők az Egyesült Királyság ilyen jellegű kiadásai is.

Azonban éppen az Egyesült Királyságban nem oktatják az idegen nyelveket általánosan. Mindössze az iskolák 3%-ában tanulhat minden tanuló minden szinten idegen-nyelvet, egyszer egy héten 20-30 percben. Egy felmérés az egész országban mindössze három iskolát talált, ahol 50 percet vagy többet szántak hetente nyelvoktatásra. Körülbelüli számítások szerint itt az egy főre jutó kiadás 36 euró (14). Például Franciaországgal összevetve 100 eurót takarítanak meg fejenként az Egyesült Királyságban nyelvtanulás terén. Ez 6 milliárd eurót jelent évente. Az angol összkiadás 2,165 milliárd euró, míg a francia 8,235. Ha hasonló arányt tételezünk fel a többi tagország esetében, akkor azt a következtetést vonhatjuk le, hogy az Egyesült Királyságban a nyelvtanításra fordított összeg elenyésző a többi ország összesített kiadásához képest. Tehát ily módon a többi tagország versenyhátránya a nyelvtanulás tekintetben évi 70 milliárd euróra tehető.

2. A nyelvtanulás alternatív költségei

Az EU25 országaiban a nyelvtanulás alternatív költségei mintegy 210 milliárd eurót tesznek ki. Ebből szintén le kellene vonnunk az Egyesült Királyságra jutó részt, ami a fentiek miatt nem tekinthető jelentősnek.

3. Az egyéb tényezőkből eredő költségek

Az egyéb tényezők alatt a II–IV. fejezetben leírt jelenségeket csoportosítom (a nyelvi problémák miatti információvesztés költségei, a társadalmi és gazdasági élet szereplőinek egyéb többletráfordításai, az adott kommunikációra használt nyelvet nem anyanyelven beszélők hátrányai). Ezekből az „egyéb tényezőkből” eredő többletköltségeket és belőlük származó versenyhátrányokat rendkívül nehéz számszerűsíteni. Ehhez valószínűleg nem lehet felhasználni a makrogazdasági adatokat, hanem „alulról felfelé” módszert kellene alkalmazni, vagyis megvizsgálni, hogy egyes cégeknél, intézményeknél milyen többletköltség jelentkezik, és ebből kellene következtetni a nemzetgazdasági szintű költségekre. Erre azonban a jelen tanulmány elkészítéséhez rendelkezésre álló időkeret és anyagi forrás messze nem elegendő.

Az azonban nagy valószínűséggel állítható, hogy ezek összességében meghaladják a nyelvtanulás közvetlen költségeit, így erre a tényezőre is 70 milliárd euróval számolok.

4. Összegzés

A fenti 3 tényezőt összesítve, az eredmény $70+210+70=350$ milliárd euró. Tehát évente összesen ekkora előnyt élvez az Egyesült Királyság az Unió többi tagországával szemben. Ez az Európai Unió GDP-je (10817 milliárd euró 2005-ben) 3,2%-ának megfelelő összeg. Tehát olyan hatalmas összegről van szó, amely lényegesen befolyásolja a versenyképességet, így az Európai Uniónak és tagállamainak feltétlenül érdemben foglalkozniuk kellene ezzel a kérdéssel.

Az Európai Unió lakossága 460 millió fő, az Egyesült Királyságé 60 millió. Tehát az Egyesült Királyságon kívüli lakosság 400 millió fő. Ha a 350 milliárd eurót elosztjuk a 400 millióval, akkor fejenként 875 eurót (azaz 220 000 forintot) kapunk. Tehát az Egyesült Királyság ennyivel „tartozik” a többi tagország állampolgárainak.

Fontos tényező, hogy a fenti jelenség nem csak egy évre jellemző, hanem hosszú évek óta tart. A versenyegyenlőtlenség költségei tehát halmozódnak. Ha ez történik, akkor multiplikátorként sokszoros hátrányt lehet felfedezni egyrészt a kiesett jövedelem kamatait illetően, másrészt a nemzedékek során ismételten elvesztett éveket figyelembe véve, nem beszélve az össznépeség kumulált bevételkieséséről.

(Felvethető, hogy Írország is a haszonélvezők közé tartozik. Azonban méltánytalannak tartanám egyenlőségjelet tenni e tekintetben Írország és az Egyesült Királyság között. Írországot ugyanis Anglia gyarmatosította és elnyomta, rákényszerítve saját nyelvét. Az ír nyelv azonban tovább él, azt széles körűen használják, és az ír kultúra és hagyományok megőrzése és támogatása szintén rendkívül fontos lenne!)

A fenti számításoknál nem vettem figyelembe, hogy a tárgyalt versenyegyenlőtlenség nem csak az Egyesült Királyság és a többi tagállam között létezik, hanem az egész világon fennáll, és a legnagyobb haszonélvezője és okozója az Amerikai Egyesült Államok. Ez viszont a jelen dolgozatom szempontjából nem lényeges, mivel az Európai Unión belül kívántam nagyságrendileg megbecsülni, hogy milyen mértékben torzítja a versenyt a nyelvi egyenlőtlenség.

VI. Javaslat a probléma enyhítésére

Mint minden társadalmi probléma esetében, itt is első lépésként tudatosítani kell a jelenséget a közvélemény és a döntéshozók körében, hogy birtokában legyenek a szükséges információknak és tudatosan fel tudjanak lépni eme eddig szőnyeg alá söpört probléma ellen.

Másodsorban az Európai Bizottságnak meg kell vizsgálnia azokat a lehetőségeket, amelyek ezeket a problémákat mérsékelhetik és ezek után mihamarabb döntést kell hozzon ebben a tekintetben, hiszen az Európai Közösségek Alapszerződése szerint az Európai Bizottság feladata, hogy őrkdjék az Alapszerződésben foglaltak betartása felett:

„211. cikk

A közös piac megfelelő működésének és fejlődésének biztosítása érdekében a Bizottság:

- *gondoskodik e szerződés rendelkezéseinek és az e szerződés alapján az intézmények által hozott rendelkezéseknek az alkalmazásáról;*
- *ajánlásokat fogalmaz meg vagy véleményt ad az e szerződésben szabályozott kérdésekben, ha ezt e szerződés kifejezetten előírja vagy ő maga szükségesnek tartja;*
- *az e szerződésben előírt módon saját döntéshozatali hatáskörrel rendelkezik, és részt vesz a Tanács és az Európai Parlament jogi aktusainak kialakításában;*
- *gyakorolja a Tanács által a Tanács rendelkezéseinek végrehajtása céljából ráruházott hatáskört.”*

A fentiek tudatában az a kérdés merül fel bennem, hogy mikor és miként fogja az Európai Bizottság kötelezni arra az Egyesült Királyságot, hogy a fent részletezett tisztességtelen versenylőnyé miatt keletkezett összeget kifizesse nekünk?



Irodalomjegyzék:

1. **Szerződés az Európai Közösségek létrehozásáról.** Az Európai Unió elsődleges joga – az Európai Unió alapját képező szerződések és kapcsolódó okmányok szövege (a csatlakozás után hatályos, egységes szerkezetbe foglalt változat). Igazságügyi Minisztérium, Európai Közösségi Jogi Főosztály, 2004. [http://www.im.hu/download/eusz-eksz_eaksz_hu_04-05-01.pdf](http://www.im.hu/download/eusz-eksz_eaksz_hu_04-05-01.pdf/eusz-eksz_eaksz_hu_04-05-01.pdf)
2. Flexibility and Competitiveness: Labour Market Flexibility, Innovation and Organisational Performance (Flex-Com) Final Report Participants: Project is funded by the European Commission DG Research in the framework of Contract HPSE-CT-2001-0009 <http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/finalreport/98-3068-final-report.pdf>
Saját fordítás. Az eredeti szöveg: „*The degree to which a country can, under free and fair market conditions, produce goods and services which meet the test of international markets, while simultaneously maintaining and expanding the real incomes of its people over the long term*”
3. **Global Competitiveness Report.** World Economic Forum.
<http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/Global%20Competitiveness%20Report/index.htm>
4. Professor François GRIN, **L’enseignement des langues étrangères comme politique publique.** Rapport établi à la demande du Haut Conseil de l’évaluation de l’école, Septembre 2005
5. **Magyar Statisztikai Évkönyv 2005,** KSH, Budapest, 2006
6. **Háztartásstatisztikai Évkönyv 2005.** KSH, Budapest, 2006
7. **Supplement to the 2002 GFS Yearbook,** IMF
8. **Europe in figures.** Eurostat yearbook 2006-07
9. Phillipson, Robert, 2003: **English-Only Europe?** London: Routledge.
10. Professor François GRIN, **L’enseignement des langues étrangères comme politique publique.**
11. ASSIM, 2000 : **Évaluation de l’incidence économique et sociale du multilinguisme en Europe.** Rapport final—Phase 3, Actualisation quantitative.
12. Professor François GRIN, **L’enseignement des langues étrangères comme politique publique.** Rapport établi à la demande du Haut Conseil de l’évaluation de l’école, Septembre 2005 – ASSIM alapján számolt adatai
13. **Europeans and Languages.** Eurobarometer 2005.
http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_237.en.pdf
14. Professor François GRIN, **L’enseignement des langues étrangères comme politique publique.**

Köszönetnyilvánítás

Konzulensemen kívül köszönettel tartozom Dr. Antalóczy Katalinnak is a dolgozat elkészítéséhez nyújtott hasznos észrevételeiért.